בסוד שיח
מאת שאול שיף

ה"אני מאשים" של הרב אלי סדן

תלמידיו של הרב אלי סדן ובוגרי המכינה הישיבתית הקדם־צבאית, "בני דוד" בעלי שבשומרון, שבראשה הוא עומד יפיצו היום ומחר בכל סניפי "בני עקיבא", החוגגת השבת את "שבת־הארגון", כתב אישום חריף במיוחד, הקורא לטיהור ותיקון של מערכות החינוך, החברה והפוליטיקה של הציונות הדתית".

לרב סדן, מבוגרי ישיבת "מרכז הרב" ומתלמידיו המובהקים של הרב צבי יהודה הכהן קוק זצ"ל, השפעה רבה על הדור הצעיר הדתי לאומי ואין ספק כלל, כי דבריו יעוררו תסיסה ועניין רב בקרב הנוער, המחנכים וראשי ישיבות "בני עקיבא" והאולפנות. לא מעט מחבריו יוצאי "מרכז הרב" לא יאהבו, בלשון המעטה את "אגרתו" של הרב סדן, שלא לדבר על המנהיגות הרוחנית המוכרת של הציונות הדתית."כותב אני לכם מנהמת לבי הכואב, מפני שאין לי כוח לשתוק עוד. מפני שבשעה כה קשה והרת־גורל לעמנו, לא נוכל עוד להסכים לטיוחים ולניסוחים מגומגמים וגם לא לדיבורים בעלמא, שאינם מלווים במהפך אמיתי עמוק וכנה, שיביא להעמקה והתחדשות, טיהור ותיקון של מערכות החינוך, החברה והפוליטיקה של הציונות הדתית". כך פותח הרב סדן את אגרתו, הטעונה חומר נפץ רב.

"אהבת התורה" – כותב הרב סדן – "ואהבת ארץ־ישראל הן שתי אהבות גדולות שיש בהן אנרגיה רוחנית כבירה. אנרגיה זו יכולה ליבש ביצות ולכבוש את השממה ולבנות ישיבות ולהרבות תורה, מוסר, אמונה, גבורה ועוז נפש, אבל היא גם יכולה ליהפך לזוועה ולפלצות אם לא מטהרים אותה ומזככים אותה ומסירים מתוכה קוצים וברקנים שוטים". הרב סדן מדבר להלן על הנוער הנפלא "שיש בו מוסר ויושר, אמונה וחזון ונכונות להתנדבות לכל משימה לאומית". אבל מוסדות החינוך שלנו "גידלו הם גם גידולי פרא, המחייבים אותנו לעצור, לבדוק ולתקן. הרוצח עצמו ודאי אינו "דגם מייצג" של חינוכנו. אבל, כשלונות רבים שנראו בתוכנו בשנים האחרונות ואשר יצרו את אותה אווירה ציבורית שמתוכה היה יכול לצמוח רוצח כזה – הם המחייבים אותנו להשבון נפש נוקב".

מכאן מונה הרב סדן שש נקודות הדורשות תיקון.

"א) עלינו ללמוד איך לכבד ולאהוב גם את היריב האידיאולוגי. מרבים אצלנו לחנך ולדבר על אהבת הבריות, אהבת חינם ועוד הרבה מלים יפות, שפתאום מתרוקנות מתוכנן, כאשר אנו מדברים על היריב האידיאולוגי... ואם אבות האומה ידעו אפילו כלפי עובדי עבודה זרה "להיות עמם באהבה ולחוש לטובתם באשר והו קיום הבריאה וה'", האם לא נוכל אנו כלפי אחינו ובשרנו להיות עמם באהבה ולחוש לטובתם?... הנוכל עוד לומר שאנו "בני עקיבא" ההולכים בדרכו של רבנו הגדול שלמדנו כי "ואהבת לרעך כמוך" – זה "כלל גדול" בתורה.

"ב) חטאנו בהתנשאות ובהסתגרות כלפי הציבור החילוני". בעוד בשנים האחרונות חלה התפתחות ופריצות־דרך בחינוך הציוני דתי – חלה ירידה מסויימת במתח האידיאולוגי בציבור הכללי וסגנון החיים והתרבות האמריקנית חדר יותר ויותר לרחוב הישראלי. "מצב זה יצר בחלקים מהציבור שלנו תהליכים של התנשאות ויחס מזלזל בציבור החילוני. הם נהנתנים, אגואיסטים, חשוב להם רק "רווחת הפרט" "איכות חיים" "מימוש עצמי" ואילו אנו האידיאליסטים... יחד עם זאת, הסתגרנו יותר ויותר בתוך השכונות והקהילות, בתוך הישובים הקהילתיים, שהכניסה לשם היתה מותרת לדתיים "עם כיפה סרוגה בלבד וכיו"ב". עם זה הפסקנו להקשיב ולנסות להבין את מחשבותיהם והרגשותיהם של הציבור החילוני. הפסקנו להתמודד באופן אמיתי, אינטלקטואלי עם רעיונותיהם... על זה צריך לעשות תשובה! ובגדול! ומיד!"

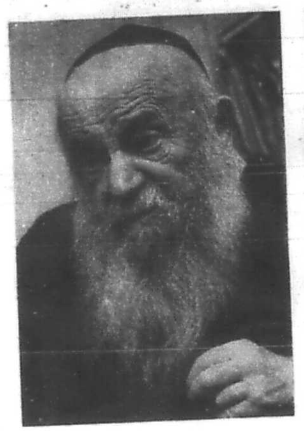
"ג) עלינו להעמיק הבנת המושגים מדינה, חוק ודמוקרטיה".

הרב סדן עורך חשבון נפש נוקב עם האידיאולוגיה שהותוותה בימית ("נביא רבבות אנשים לימית, נתבצר בה ולא ניתן להם אפשרות לקיים את ההסכם").

"... ומזה צמחו המחזות המבישים של המאבק בין חיילי צה"ל למתנחלים על גגות ימית... ועד היום יש בתוכנו אנשים שמשמיעים איומים בנוסח זה".

בסופה של "נקודה" זו כותב הרב סדן: "צריך לומר באופן ברור:

"גם ליהודה שומרון ועזה לא הגענו כאיזו קבוצה פרטית; צה"ל, צבא העם, כבש את המקום; ומחזיק בו כבר 28 שנים, וממשלות ישראל הריבוניות השקיעו בפיתוחו וביישובו של המקום. אנו רק היינו שלוחי העם ונציגיו... אנו יושבים כאן בשם העם ולמען העם, ועל־כן רק העם יחליט על עתידם של המקומות הללו – אנו צריכים להשקיע את כל כוחנו, מרצנו ואמונתנו כדי לשכנע את העם, שאכן ראוי להמשיך ולהתיישב במקומות אלו. לא בכפיה, לא באלימות פיזית או

הרב צבי יהודה זצ"ל, מורהו המובהק של הרב אלי סדן יבל"א

מילולית, לא באיומים והפחדות, כי אם מתוך שותפות, על־פי הכללים הדמוקרטיים שקבענו כולנו יחד".

"ד) לא שמרנו על "כבוד המלכות". מאז אותו ציור מגוחך של בגין הדומה לצ'מברלין עם מטריה, ועד לכרזות הזוועה על רבין, הוכיחו רבים מתוכנו, כי אינם יודעים מהו "כבוד המלכות" בישראל. כאן מזכיר הרב סדן את העובדה כי מאז הסכם אוסלו היו כאלה שקיצצו בתפילה לשלום המדינה ונמנעו מלומר "ושלח אורך ואמיתך לראשיה, שריה ויועציה".

"ה) לא למדנו היטב מה הפירוש של "גאולה קמעא קמעא". ומתוך כך יש בתוכנו אנשים שמתייאשים, ונופלת רוחם בקרבם. או, מה שגרוע מזה, יש אנשים שמתוך יאושם מנסים לאנוס את המציאות ולהגיע לקיצורי דרך על־ידי אלימות וכוחניות... אין קיצורי־דרך, צריך להתמודד עם כל הדעות ועם כל המחשבות ולתקנם ולהעלותם ולגלות את האור הטמון בהם... הם, הם הבירורים שאי־אפשר להתקדם במהלך תחיית האומה ותקומתה מבלי לברר אותם באופן אמיתי וכנה. לא על־ידי כפיה, לא על־ידי אנרכיה, לא על־ידי שינאה וליבוי יצרים... וגם נפילות ומשברים המבררים את הטעויות, הם חלק מתהליך בירור זה... אך גם במקום שלא הצלחנו – לא תיפול רוחנו בקרבנו, ונדע שגם באופן זה, קמעא קמעא הולכת האמת ומתבהרת".

"ו) והשורש והסיבה לכל הסוגים והחסרונות שדבקו בנו – שטחיות וחוסר שיטתיות בלימוד משנתנו.

"כי צריך לומר את האמת בכל תריפותה ובכל מערומיה. ברוב מוסדות החינוך שלנו, אין לימוד אמונה שיטתי, מעמיק ומסודר. לא ביחס ליסודות האמונה הכלליים, לא ביחס להבנת תהליכי התחייה בדורנו, ובוודאי שלא ביחס ליכולת ההתמודדות עם הדעות והרעיונות הממלאות היום את חלל העולם המערבי ומפרנסות את עיקר הרוח שלאחינו ובנינו, שותפינו לתחיית מדינת־ישראל והמכונים משום־מה אצלנו "המחנה החילוני".

וממשיך הרב סדן לייסר:

"ולא רק בישיבות התיכוניות והאולפנות ששם המצב הוא ממש מבהיל, ופוגש אני מידי שנה בשנה מאות בני נוער, שאין להם מושג בשאלות היותר יסודיות של אמונתנו. יודעים הם רק ידיעת ה', רק הכרת הנושא, אך לא את עומקו, לא את תוכנו וצורתו. אלא אפילו בישיבות הסדר ו"כוללים" ציוניים – ברבים מהם אין כמעט לימוד אמונה, או שהוא קיים באופן ארעי, בלתי מחייב ולא שיטתי. וכך צומחים לנו אנשים למדנים בהבנת הגמרא, בקיאים בהלכה ובורים ועמי ארצות בשאלות של מהות השקפת־עולם. וכך יכולה להתרחש התופעה האיומה, שגדלים בינינו אנשים בעלי "כיפות סרוגות", אנשים שספגו את רוחנו ושאיפותנו באופן רגשי וכללי – אך כאשר הם צריכים להכריע בשאלה ... האמונה או מה שיותר חמור – בשאלות של הלכות־ציבור הנוגעות להבנת כל סוגיות הדור והשעה, בזה מכריעים הם על־פי סברתם הפרטית – שיכולה גם להביא למסקנות נוראות ואיומות הסותרות את דרכנו ואת כל אמונתנו.

בשונה מכל המוכיחים בשער עד כה, שדיברו על "חשבון נפש" והטיחו האשמות סתמיות ולא ממוקדות – אגרתו של הרב סדן מפורסמת למדי ואם לא יירתע ברגע האחרון מהפצתה, אין ספק כי היא טעונה תשובה עניינית משום שנכתבה בכנות ולא באה אלא להביע "פצעי אוהב". הדברים נכתבים ביום ו' ולרב סדן מזומנות "פגישות אידיאולוגיות" כבר הערב (יום ו') ומעניין כיצד יתפתחו הדברים.

"יהודים בואו ותראו איך שצדיק נראה לאחר מותו"

ביום שני בשבוע הבא יעלינו לטובה, יציינו חסידי אמשינוב את יום פטירתו של רבי יעקב דוד קאליש מאמשינוב זצוק"ל, האדמו"ר הראשון לבית אמשינוב, בנו וממשיך דרכו של הרבי הקדוש והטהור, רבי יצחק מוורקי זצוק"ל. רבי יעקב דוד נולד בשנת תקע"ד ונפטר בד' כסלו תרל"ח.

הפצת סיפור חייו והנהגותיו בבתי הכנסת במקום "חוברת מטעם" עמוסת המלל השגרתי של המשרד לענייני דתות, שפוזרה בימים אלה ביד רחבה ברחבי הארץ – היתה תורמת לאין ערוך יותר לאהבת ישראל ולקירובי לבבות.

האדמו"ר מסר נפשו בפועל ממש בשביל עם ישראל ויחידיו ורוב זמנו היה עסוק בענייני הכלל והפרט. אהבת ישראל אפיינה את אדמו"רי וורקי והם התמסרו לכל יהודי שדרך על מפתן ביתם כמו אבא אל בנו יחידו.

רבי יעקב דוד קאליש המשיך בדרכי אבותיו והוסיף כמובן נופך משלו. חסידים מספרים שהיה עסוק בענייני הכלל והפרט עד שלעתים היה חוזר ביום ששי מוורשא לביתו באמשינוב, סמוך ממש לכניסת השבת, ממהר לתפילה ולאחריה מתיישב ל"טיש" ושואל את חסידיו מהי פרשת השבוע.

היה זה לפני חג השבועות כאשר נטפלו שלטונות פולין האנטישמים לזקנם של היהודים וחייבו את גילוחו. האדמו"ר רבי יעקב דוד פתח במסע שתדלנות נמרץ לביטול הגזירה בקרב שרי הממשלה, עד שהצליח במשימתו ודקות ספורות לפני כניסת החג הגיע חזרה לאמשינוב. ב"טיש" בליל שבועות אמר הרבי לחסידיו הרבים שהצטופפו מסביב לשולחן: "כל האדמו"רים, הצדיקים והרבנים התכוננו ודאי כראוי לקבלת התורה ואני לא הספקתי להתכונן כלל וכלל אבל, אני הצלתי את התורה עצמה וזוהי ההכנה שלי".

האדמו"ר השפיע ב"שולחנו" שפע רב של דברי־תורה וחסידות, אלא שבכתובים נשתייר מעט מאד מאמרותיו. הוא נמנע מלכתוב את דברי התורה שלו באומרו: "את הקונץ (ההברקה) שבדברי התורה שלי אין לי כלל רצון לעלות על הכתב ואת האש האצורה שבהם – מי בכלל יכול לעלות על הכתב..." למרות זאת נשארו אחריו כמה שיחות תורניות מעניינות המתמקדות בעיקר במסריהן לאחדות־ישראל, אהבת ישראל, ותביעה להצנעת־לכת ומסירות בלי גבול לזולת.

באחת משיחות הקודש שלו בפרשת "תולדות" שאל האדמו"ר איך ייתכן שיצחק אהב את עשו, הרי יצחק נחון – על פי חז"ל במידת הגבורה ולא במידת החסד!, והוא השיב. אמנם כן, אלא שיצחק רצה ללמד אותנו שגם את הרשע יש לאהוב.

כל יהודי שהיה נכנס ל"חצרו" עם בעיות בענייני כספים, חובות, פדיון שבויים, שחרור מהצבא וכיו"ב היה מתייחס אליו כאל בנו יחידו. יש משמשע את הבעייה, את המצוקה, מיד היה קם ופועל בעניין המבוקש.

חסידי אמשינוב מספרים, כי באחד מלילות החורף הקרים, במזג אוויר סוער וגשום, הגיע הרבי במוצאי שבת לעיר גריצה. הוא ניגש למקום שבו חסידי אמשינוב היו מתכנסים ודפק על דלת המיבנה. החסידים שהיו בעיצומה של סעודת "מלווה מלכה", לא שמעו מיד את הדפיקות על הדלת, ומששמעו היססו, באווירת הימים ההם, אם לפתוח או לא. בעוד הם דנים ביניהם לבין עצמם, כן לפתוח לא לפתוח, שמעו לפתע קול חזק וברור מוכר מאד השואל: היתכן! יהודים קופאים מקור ואתם מתענגים בפנים!. נגשו האברכים ופתחו הדלת והנה הרבי בכבודו ובעצמו באמצע הלילה עומד מולם במלוא הדרו. הרבי נכנס ל"שטיבל" והחסידים ביקשו לכבדו כראוי. אלא שהוא ביקשם לחדול מכל הגינונים והכיבודים ולהביאו לבית אחד האברכים מעשירי העיירה. השעה היתה שתיים אחרי חצות. הכפור חדר לעצמות והאברכים ניסו לשכנע את הרבי להמתין עד הבוקר אך הרבי עמד על שלו בתוקף כי יש לפגוש את האברך מיד, משום שמדובר בפיקוח נפש הדוחה את הכפור. וכך יצאו האברכים עם הרבי לבית האברך העשיר וקפואים ברמ"ח אבריהם, החלו לצעוק מבעד לכל פתח אפשרי, כי האדמו"ר מאמשינוב נמצא אתם וביקשוהו לפתוח הדלת. בהיכנסו ויתר האדמו"ר על כל ההקדמות ומיד החל להסביר את סיבת בואו. יענקל שואב המים שהוא קרוב שלך גוייס לצבא ונשלח לאחד הגדודים הלא נעימים וצריך לפדות אותו לאלתר". המחיר המבוקש 800 רובל, סכום עתק באותם ימים. "באתי אליך" הוסיף האדמו"ר – "משום שמוטלת עליך החובה להציל אותו מדין קרוב". השיב האברך העשיר: "אני לא מכיר יענקל כזה ואין הוא קרוב שלי". ובפיו גם קובלנה: "ומה פתאום הרבי מגיע בשעת לילה כה מאוחרת מאמשינוב בשביל איזה שואב מים?" הרבי התעקש כי עוד יוכיח לאברך על הקירבה המשפחתית ולפתע התרגש מאד ואמר: "כשאני נזכר שאי־שם במרחבי פולין עומד יענקל על המשמר וקופא מקור צמרמורת עוברת בכל עצמותי. ואיך אפשר להישאר בבית החם, לשכב במיטה חמה כשיהודי קופא מקור?" דבריו הנרגשים של האדמו"ר שיצאו מלבו הטהור השטוף באהבת־ישראל, ריככו את לב העשיר, שנתן את מלוא הסכום המבוקש. ומעשים מסוג זה היו מעסיקים את האדמו"ר דבר יום ביומו. רבי יעקב דוד זצוק"ל נוהג היה לומר, כי לאדמו"ר צריכות להיות שלוש תכונות: בשעה שיושב על כסא האדמו"רות, עליו לחוש כל הזמן כאילו הוא יושב על מסמרים; כשהוא קיבל "הקוויטל" מהחסידים הוא צריך לדעת הכתוב בו עוד טרם שעיין בו; כשהוא קורא את ה"קוויטל" עליו להרגיש כי צרת הזולת היא צרתו האישית.

באחרית ימיו תקפה אותו חולשה כללית והרופאים יעצו לו לצאת ולנפוש בעיר מראן שבאיטליה. הרבי נסע ואחרי כשבועיים ימים נפטר בעיירת הנופש. יחד אתו היו אשתו הרבנית והשמש ר' הרשל.

בעת ההיא חל איסור חמור להעביר גופת מת ממדינה למדינה ואז החליט השמש בעצה אחת עם הרבנית להכניס את גופת הרבי לתוך מזוודה גדולה ולהתפלל אל ה' בתקווה שהמוכסים לא יפתחו את המזוודה וככה תגיע הגופה לאמשינוב. אלא שהרבי היה בעל משקל והשמש לא הצליח להרים את המזוודה מבלי לעורר תשומת לב רבה. עמדה הרבנית ליד גופת בעלה וביקשה ממנו תוך בכי רב וקורע לב, שיואיל להיות קל יותר, כדי שניתן יהיה להעבירו ממקום למקום. וכך אמנם היה, והשמש נשא את המזוודה במשך חמישה (!) ימים עד שהגיעו לאמשינוב. במשך חמשת הימים הללו עברה הבשורה המרה בכל רחבי פולין והמונים הגיעו לאמשינוב להשתתף בלוויית הצדיק.

לאחר הטהרה סיפרו אנשי "החברה קדישא" לאדמו"רים הרבים שהגיעו ללוויה, שפלא גדול הוא שמהגופה אין נודף ריח רע למרות טילטולי הדרך והזמן שחלף מאז הפטירה וכי הוא נראה כאילו זה עתה נרדם. במקום היה נוכח גם האדמו"ר רבי אלימלך מגרודזיסק זצוק"ל, סבם של האדמו"ר רבי אלימלך שפירא שליט"א ומיודענו יוסקה שפירא עמוש. לבקשתו ובקשת אדמו"רים אחרים, נחשפה הגופה והאדמו"ר רבי אלימלך מגרודזיסק פותח את דלתות חדר הטהרה וצעק בקול נרגש: "יהודים בואו והיכנסו ותראו איך שיהודי צדיק נראה חמישה ימים לאחר פטירתו". וההמונים הרבים נכנסו פנימה וחלפו על־פני הצדיק ונדהמו ממראהו שלא נפגע ושלא הסריח בשר הקודש מעולם".